

ködő szavai geográfiai alapon bizonyították Trianon minden igazságtalanságát, szatirikus szemmel nézve az eseményeket és azok előrelátható következményeit, mert szavai szerint: „csak úgy nézhetjük a földrajzilag egységes Magyarország esztelen felosztását, mint a kiváló matematikus nézi — gunyosan — az elrontott számtani feladványt“.

Cholnoky Margit éneke fejezte be a páratlanul jól sikerült matinét *Fichtner* és *Hubay* dalaival. Igaz művészetét, kiváló előadótéhetségét sok tapssal jutalmazta a közönség. *Mihalik* Kálmán tanársegéd ezuttal is méltó kísérőnek bizonyult.

Kovács Gábor.

Hull immár a fenyőtoboz.

— Elbeszélés. —

Völgyek torkában, patak mellett, tengő-lengő árnyékok, muló apró fények közt húzódik meg az erdei szállás. Jó hatóra járás a falutól, Farkasfogba eresztett gerezdes faház gömbölyű fenyőgerendákból összenagyolva, magasüstökű zsendelyes kunyhó két ablakkal, keskeny ereszzel.

Mellette rozzant pajták, szénaesürök, beromladozott tetejű odrok, baromnak vert iborókatövis körök. — Itt él a zsellérkorba került szegény ember elhagyottan a maga külön örömeiben és sirásában.

A hegyek felnyomultak az égi jelek szomszédságába és aranytüze borítja a vállukra emelt rabonbán, a nap. Borongó felhőket, reszkető ködöket hordozó magas és sulyos kőhomlokok a keskeny vízfolyások fölé tornyosulnak. Óriás fáknak, sűrű bokroknak szövedéke minden oldalon. A vágásokat virág foltozza eleven színekkel, mintha széttépett piros, fehér madárcák pihetollai lebegnének az avar zöldjén.

Járt-köt emberek beszélnek, hogy szörnyües hegyek vannak másfelé is, de — ott suvadjanak meg — azokban elvadul az ember, havasi betegség lepi meg.

Ez a havasi betegség primitív formája az ösztönöknek. A szénánhálástól és erdők terhességétől telített ősparaszt vágy, mely csendes morgással várja magára a sötétet. A lapos homlok tudása, mely nem terjedhet a tiz ujjon túl s a juhtej művésze. Kutyarágta füstös ajtók megett laknak. Ormótlan, féreggyanus, alig mosakodott lények, kiknek a gondozatlanságtól sárgák a fogai, mintha hullába, vagy halott népek viaszgyertyájába harapott volna. A vegetatív élet hülyéi, kik lustaságukban lyukát ülnek a földbe. Megkuporodnak a lopott holmi felett, a fényes pénzt vigyorogva számlálják át egyik markukból a másikba. — Rendesen tulszaporítják magukat. Az ibolyaszínűre csipett nyaku gyermekek a szalmán vannyadoznak. A sárga penészasszony merészen rántja térdei közé a forró fazakat, hogy gőzében elborultan fürödjék az örökkön éhes vágy. Ezer hely van, hol a széldöntés lejtőjén megülnek a vadak és sokáig visszamarad az átható szag. A ferdénjáró emberek világa ez, a havas nyomorultjaié.

A természet csak látszólag kedves. Valójában ádáz és gyilkos, minden gyengét elnyom és megöl, az erős embert még sulyosabbá teszi. Az ilyen erdei szállásokon vaskos és egyszerű dolgok folynak. A fák közt járó minden székely koponya már törvényektől fénylik az ág-tetők alatti félhomályban, amit nem határol el sem kereszt, sem fegyver.

A patakon avult, fekete, moszatnyálas özönfa akadozott fenn. Rajta szitakötő ingadozik. Szereti, hogy a víz a fával együtt ide-oda siringeti.

Ember sehol.

Egyszer csak a meredek oldalon hangos baromésendesítő hóhahóval leereszkedik egy szekér.

Idős ember üti fel az ostoronyelet a tehenek előtt, hogy helyben maradjanak. Félig sirbarokkant törpe alak. Hunyorgó szemei alá véres kört von a vénség, a szakadozott pillák be se fedik teljesen. Mérgesen tekintget az erdei szállás felé. Totyakos harisnyáján a piros sinór feslett, rojtos és piszkos. Az ellenzórészek kiszakadoztak, a szíj vége szomorúan csüng alá, mint a esiksomlyói barátkorda.

Eltött annak az üdeje, mikor híres dullók aranylikat, csattot verettek a harisnyaszijra, poszománttal meghányatták, gyüngyszemekkel meghullatták. A legényfiak azonkívül ezüstbojtos csapót eresztettek a végébe, kirájléán kilenc sárga hájszálával esszefonva.

Az ezüstkender s királylányok megritkultak, a mód esunyán meghanyatlott, a nadrágszóján az utolsó likhoz értünk.

A tehenes ember bedörget a szállásajtón.

— Uzon Farkas állj elé, ha mersz.

A hetykén vetett szóra semmi mozdulat. Kis kémlyukat határol a kezével a szemének az ablakon. A ház üres. Legénykedve a rengeteg felé bődül az öreg.

— Uzon Farkas, te kászonyi tolvaj.

Kérkedő állásban vár.

Settenkedő, alkonyati árnyékok kelnek utra. A madarak pittyenve szállanak le a levegőből a fákra, földre, szintrepedésbe. A marhajárás távoli ösvényein cammog a jószág.

Ujra megismétli a számonkérő hívást.

— Uzon Farkas, jere hogy feszitselek fel.

Rekedtes hang zug vissza később, hogy szinte süriübbé válik a levegő tőle. Uzon Farkas galyat recseggetve ereszkedik le.

Magas, erős ember, munkára vetkőzve. Érzéketlenül szilárd és elvetemülten nyugodt.

— Apró szóval es megjárna a beszéd.

— Micsináltál a leányommal te, te — — pattog a vénember.

— Láthatta, ha szeme van.

A szekérre tekint Uzon.

— Szedje a perefernumát, — látom azért jött — s arra hágón ki, lütön bé, de osztán futtába, mert kijedet es hamar elnyégelem, ha sokat szokotálódik.

Az ajtón fufangos fazár van. Rovások, lyukak özöne rajta. Érti, aki csinálta.

Uzon érti, de most mégis betaszítja siettében és vetni kezdi ki rajta a tarkafejű párnákat. Feldobja a varrógépet, az ösztürőről hozzáveri a cserépedényt. A falról undorodva leöleli a tarkaszóttas rokolyákat. Sífonyérnak lábatörök, így dolgozik. Végül csufondárosan lenézi a tehénkéket.

— No most zódágazza fel a bogarait s ahajt, mint a fergeteg kifelé az életről, akar mozsika szóval, akar anélkül.

— Hát a leánka — követeli az öreg.

— A leánka nem perefernum.

— A gyermek az anyáé törvén szerént — jogászkozik az öreg.

— Csak legyen türelemmel — rikólt Uzon a nagyot-halló ember fülébe. — Törvén nékütt es megjő mahónap. Ahogy én azt a zsandárt nézem, nem hatta anélkül. Eleget megportyázták a házamot.

A szekér oldalán ejsze galandozik a lajtortja varskarikájába fűzve. Az öreg azt nézi.

— Lennék csak a régi erőmbe.

Az esze több, mint az ereje. Elindítja a szekeret. Uzon Farkas csakazértis megsérti.

— Ájonsza meg. Anyósom hagyatékát ittfelejtette.

A vénség a téhen szarvának kap.

— Hó te. — Mi bajod anyósoddal?

— A szekér mehet — inti Uzon. — A lelkire vegye

kied, hogy a fejrénpvel ugy kell bánni, mint a tojással.
 -- Egyebet nem is hagyakozott anyósom.

— A krisztus — — dühöng tovább a szekér.

A fenyőcsucok frisszöld hajtása belesodródik az akadálytalan magasságokba a gyantás, fűszeres levegő-hullámok közé. Az ágak közt a vig létnek dala ver át, valósággal trillázva gyöngyözik a fatörzsekhez verődve. A hegyek rózsás ködből szótt zekéket viselnek.

Uzon Farkas visszaindul az ösvényen görbe gerinccel a kis lánya után és hogy a jószágot hazaterelje. Utjában gombát fordít fel. A törés helyén s az éles, számtalan sugarak közt tejgömböcskék remegnek. Ingó-bingó mókusok ébenfekete virágmagszemekkel mellső lábukban gyönyörködnek, fenyőtobozzal harangoznak. Majd a sürrübe menekülnek az Uzon zajára, ki aggodalommal fontolgatja, nem lett volna-e jobb a gyereket a faluba ereszteni. A leányka beteges, gyöngye és csak nyög a nyakán.

Csakhamar elszéled az éj. A havasok vén tanácsurakká lesznek, kik észrevették országgyöngyökben, hogy a dombok mély bánattal lábukhoz omoltak.

A gyerek látja az üres házat, megéri az árvaságot. Öt-hat éves pöttöm teremtés. A vak és néma sötétségben esendesen sirni kezd.

Apja kihozza a sajtár tejet. Kinálja. A gyerek szepreg és fél. Uzon belül sötét, indulatos, de mégis ajnározza.

Csinálok hónap osztovátát, zergős sulykot, csak ne busulj lelkem.

A gyerek könnyesen felragyogott.

— Hát kicsi vetöllöt.

— Azt es.

— Hát veres guzsalyt.

— Még azt es.

Ha fiu lenne, most faökröt, szekeret, festett jármot, rigófiát, kalitkát, madártojást ígért volna.

— Met a gyerekeknek játék kell — böleselkedik magában.

Hogy fog ennek megfelelni. Feje lekonyult. Ha medvét kellene lehozni puszta kézzel a málnavészből, könnyebben megtenné, de játékot teremteni, angyalszárnyból tollat tépni; — hogyan kell?

A leányka ettől kezdve felpendült. A legelón az ökröknek dicsekedett.

— Kapok kicsi vetöllöt, osztán osztovátát.

A nagy fehér állatok közt ténfergett, játszott és az ökrök gyöngéden őrizték. A lenyomott füvet kiették a lába alól anélkül, hogy a könnyű test észrevette volna. Embert-állatot összetipranának, ha kis pásztoruk fölsikoltana.

Néha ráült a legelő állat fejére, de kitárt karoeskái nem érték el a szépen hajlott szarvak fekete hegyét.

Az ökörfejről körülnézve világlátása nem lehet nagyobb, mint egy kerek virág karikája, mely az emberi terhek felett öntudatlan, boldog sulytalansággal lebeg. Az az életzaj is, mit a földön ver, bizonytalan és elenyészett, vagy még érthetetlenül nyugszik benne, mint a zugás a fában.

Igy látva ki hinné, hogy ez a semmi kis leányka, ez a tarkarongyos félmeztelenség, kiéhezett szegénység máj ivott az élet mérgezett kutjából. A borzalmak látásra kényszerítették korán és sokszor nyöszörgött a fertőzött szalmán. Sejtelmekben élő lénye már ilyen hamar rettentő titokba zárult.

A kicsi vetöllő, — a szive sötét fátylat szó fölébe. Az alkonyban meglebeg a fák levele.

Uzon Farkas megfelelő fát keres a játékportékához. Semmi kedve hozzá. Emlékei keserítik. A cifra holmit már mind megcsinálta legénykorában a szeretőjének.

— Osztováta, veres guzsaly, istenharagja — döngögi.

Kényelmetlenül szélesremozdítja a száját, de látható erővel ismét összezárja. Elfakul, dacol, megátalkodik, élete óduiban titkok villognak éhesen. A lelke dide-reg és visszavonja a kezét a játéknak szánt fától.

Leül és sokáig emésztli magát, mint a róka a mérget vérző nyelvvel.

Az erdők mélyén már árnyékalakok, suttogások ébrednek. A szakadékok ásitanak. A fák reszketve, borzongva csapkodnak ágaikkal a rémek felé. Érthetetlen zavar, buta félelem rázza. Panaszok sirnak, szaggatott, darabos mozdulások neszeznek.

— Mi az — rémül Uzon Farkas.

Születnek a kísértetek.

A különös szürkeségben minden torzalakot ölt.

Az ágakból, bütykökből, göesökből sutafejú, sötét-szinű, szabálytalan, beteges koresalakok szövődnek. Háromujju, töröttnyaku, süvegfejű, madáresőrrre hegyezett apró szörnyek. Babona fiai, földevők, erdőszélen ágon ülők és szemnélküliek, tudatlan ijedtségből táplálkozó, álomnehezű rémek kárhözatos gesztussal. Csak a kén-szag hiányzik.

Asszony meg ne lássa, gyermek fel ne sirjon.

A leselkedő omladékok, megrémítő, siket szálfák, alattomos patakok, a sötétség láncával kerített erdő kísértettombolása nem ijesztette meg Uzon Farkas. Szokva volt hozzá. Erősebb is volt és szembefordult.

— Felgyujtom az egészet.

Haza botorkált. Az asszony miatt nem birta rászáni magát, hogy játékot tervezzen.

A szálláson a kisleány félelmében elszunnyadt. Ráterített egy tűzőn-földön megviselt, kopott piros csergét. Fogta a kését és gondolkodva zsendelyt kezdett hornyolni.

Kívül még mindig vergődtek az erdő fantomjai.

Az alvó gyermek arca lázas fénnel égett. Izgatott lélegzetvétellel pihegett a nyitott cserapestűzhely világánál. Hirtelen felült álmában, apjára merevítette a tekintetét, felsikoltott és visszaesett piszkos vackára.

— Megijedt valamitől — morgolódott Uzon.

Csilitgatta csak onnan a kis székről.

Mégis félredobta a zsendelyt. Cseréptányért kotort elő. Öntött fenyőszurok volt benne csepübéllel. Meggyújtotta a primitív lámpát. Sima gyertyánfadarabot választott, lapos ácsplajbászt kerített és kirajzolta a játékvetöllő kedves határait.

Úgyes famunkás volt.

Pitymalatra kész lett a hajóforma játék, oldalán faragással cifrázva és a kis guzsaly is. Öklömnyi csepű rajta. Letette füstös, goromba gyöngédséggel az alvó gyermek mellé.

Maga lekonyökölt az égő szuroktányér mellé. Csontos, tatáros arcára könny cseppent. Egyébként érzéketlen, durva parasztnak látszott, ahogy fertájórára elnyult a fenyődecksasztalon.

A fától az ablakig kékesen, hüvösen, gomolyogva. vizpárákkal szentelt fénnel virradott. A nyílások, ágak köze is megtelt lassanként. A színek madárkiáltáskor ébrednek.

Uzon mogorván felült.

Az ágy bontatlan, a ház feldult, az ablak tompa világosságában feltümedezik piszok, nyomor. Elvert felesége szifkái egy szálingben kuporognak a szögletekben.

A férfi szétkotorja a hamut, gyújtja a tüzet. Gyereken vizsgálódik.

A kislányt hevesség, gyors lélegzés, testreszketés kinozza. Vacog a foga is. Az érintésre megrezzen félénken, ébred és tájékozódik. Meglátja a játékot. Magához szoritja a kicsi vetöllöt s a guzsalyt.

Uzon elfordul, lágyan kilép az ajtón, mintha esendre intené a felkelő napot.

Fejéshez lát, de nyugtalan. Sürgősen jön vissza a fehéren ködlő tejjel. A tehenet csak megcseppentette.

— Egyél lelkem.

A gyerek fáradtan rázza a fejét.

— Nem istálok.

Uzon erőlteti, vigasztalja, ül mellette komoran.

A jószágot a legelőre kellene venni, a gyereket nem hagyhatja ilyen betegen. Tökét is kellene faragni. Maholnap kijönnek a számbavevők, Az asszonyra gondol. Most jó volna.

Csakazértsem.

Csergébe takargatja a leánykát, ölbe veszi. Karocskái nyakára fonódnak, feje apja homlokára hajlik a füléhez. A pokol kuleslyukán hallgatkozik.

Le se tette többé az öléből.

Hordozta csordaórizni, kaszálni, gerendát faragni. Ágból, fiúból ágat vetett bokor tövébe, vagy fához támasztotta gyöngé hátát. Gyógyította tüzzel, vadgyümölcsessel, virággal, madárszóval, minden erdei jóval. Hiába, Igért neki innepi gunyát, kis eszimat, pántikát, gyermekizgató nagyszerűségeket. Lenhaját simogatta, a beteg harmatot törülgette homlokáról. Az elnehezedett szemek ettől se lettek fürgébbek, feje rágyöngült a vállára.

Napokon át őrizte embertől, haláltól. Nem tágitott mellőle.

Leste az ösvényeket, hogy jönnek-e az emberek a tökét átvenni. Azok pénzt hoznak. Ötven krajcárjával fizetik darabját.

A legelő jószág a fák közé szóródva delett.

Végre őt kiáltották. A gyerek aludt. Ott kellett hagynia. Zekéjét a nap ellen védőleg állította.

A gerendák átvételénél baj volt. Méregettek, számítottak s az idő telt. A szóváltásban el is feledte a gyermekeket.

— Klét peculát szálankint lehuznak, met nyóce cöl hibádzik — akadékoskodtak a gazdák.

— Nem cölra vót az egyesség. Osztán itt vögye van a fának, ezt esment ki kellett ejteni.

Csak létrejöttek egymással, Uzon a repedezett tenyerét nyújtotta, hogy átszámolják a pénzt. Bángóba fizették, az ezüstpénzt szépen kikerülgették az ujjakkal.

Uzon egy koronás papírt kinyálazott a többi közül.

— Ezt cseréljük meg.

— Azt mért.

— A leánkának.

Egymásra hunyorogtak a gazdák. Szamárember ez az Uzon. Ekkora pénzt nem hánynak gyermeknek. Mégis megtették.

Ekkor szörnyű és sok állatbődülés harsant fel, mint mikor medve lepi meg az ökröt. Felugrik a nyakára s úgy nyomoritja meg. Vad ígézetet, vert a kilátón.

— Valami baj van.

Uzon rohant a zuhant fák, heverő sziklák, csonka tönkök között.

A gyerek halott volt a piros csergén.

Halálküzdelmét könnyen oldhatta meg. Egy pilangó rászáll az örökkévalóság falevelére és néhány szárnylendítéssel egyensúlyozza magát rajta. Ennyi az egész.

Az ökrök körbeverődtek körüle. Szagolták és tompán bömböltek vörösretágitott szemekkel. Szarvuk összecsesattogott. Az állati ösztönnek ez a megnyilvánulása nem ritka a havason.

Uzon Farkas lihegve verte szét a csordát. A borzalmas állatfejek iszonyatra tartva nyugtalanokdtek, fehéren bámulva, szilajul, a férfi lábnyomára szegzett szarvakkal szántották az ösvényt.

A tőkeosztó emberek elberzadva nézték az ős halotti pompát.

Uzon számba se vette az egész világot. Dologhoz látott.

Fürészelt, gyalult. Ujra elővette a lapos ácsplajbászt és reszketve rajzolgatta az elhunyt gyermek rövid határait a deckán. Kődös szeme előtt sokszor elgörbült a fekete vonal.

Csak akkor szepegett, szipogott kissé, mikor egyik felől a kicsi vetőllőt, másik felől a veres guzsalyt tette melléje.

Aztán őrt állott, mig mindenestől elmerült a sötétségben.

Nagy későre siró árnyék suhan be az ajtón. Az anya.

Uzon nem szól, csak a szuroktányért gyújtja meg a kis lány fejéhez. A cserepesbe is tüzet tesz, a csüngő kőrmos lánera felakasztja az üstöcskét a vízzel és tovább bámul.

Inge szétnyílt. Bozontos mellén játszik a cserepes lángja szép vörösen.

Szívének fekete sugara most változnak pirosra.

A hallgatásban koppan a háztetőn valami. Felpillantanak.

A ráhajló szép fenyőfáról lehullott egy toboz. Semmi más. — Csak egy kicsi toboz.

Csakhamar megérkezik a vénember is. Morog, sóhaj a kis halottnak, aztán esendes csoszogással ő is beül a góc alá a veje mellé. Szenet kotor, a tenyerén mérlegelve a pipára teszi, görbén gunyasztva hallgat, mig feje, az igazság örvénye elszenderedik a hunyorgó zsarátnok felett.

Az élők szájvonala elhalványodik a némaságtól. Időnként koppan a háztetőn a hulló fenyőtoboz.

Közeledik Szenmiháj napja.

Nyirő József.

Alvajáró . . .

Néha mikor utat rövidítve a temetőn keresztül tén-tem haza éjjel körül, találkoztam vele . . . Néha mikor finom ezüst porral hintette be az elhagyott tabáni temetőt a hold s titkok sűrű leple borult elmúlást hozva tünt évek hullt avarjára . . .

Csend utca felől jött hegynek feluton, Tétován lépdelt, süppedt sirok közt meg-megállva . . . A hold sápadt fénye bágyadt, hamuszürke színnel vonta be érzéketlennek tetsző, nyult vonásait.

Süppedt, régi siroknál meg-megállott . . . Lázkiverte ajkai mintha hangtalan szavakban vonaglottak volna szemrehuzott kalapja alól mintha szemei helyén két sötét üreget láttam volna . . .

Óvatosan kerülte ki a pusztulásnak indult, virágok helyett gizgazos dombokat . . . Cél nélkül, csukott szemekkel sirkerfben kószált az alvajáró . . .

Egy éjjel ellenkező irányból érkezett és már csak befordulni láttam a Csend-utca-ba. Utja sietős lehetett . . . Ideges, rohanó léptekkel ment semmit ki nem kerülve, sirokon gázolva át . . . mintha ismeretlen messzeségektől hívták volna . . .

A telehold biborudvarban vérvörösen lángolt . . . És mintha, mintha hívta, szivta volna magához az éjszaka kósza árnyait . . .

A rendőri hírekben olvastam másnap: . . . számú ház tűzfala mellett a csend-utcai rendőrörszém ismeretlen embert talált vérében fekvő. Testén súlyos, zuzódástól eredő sebek . . .

Az Élet volt ő . . . Alvajárók élete . . . Pár tétova kósza lépés . . . Óvatos kerülése a nyugalomnak . . . Rohanó sietés hívogató, ismeretlen messzeségek felé . . . aztán . . . aztán lélekben, testben súlyos zuzódások . . .

Az Élet . . . alvajárók élete . . .

Szamos.